

Planowany projekt wpisuje się w popularny na świecie od kilkadziesiąt lat nurt badań nad rozwojem teorii umysłu u dzieci. Teoria umysłu definiowana jest jako umiejętność rozumienia stanów mentalnych, np. myśli, przekonań i intencji innych ludzi oraz odróżniania ich od własnych. Jej początków można szukać w teorii decenteracji Piageta, choć samo pojęcie „teoria umysłu” pojawiło się w słowniku psychologii pod koniec lat 70-tych XX wieku. Podstawowe umiejętności związane z teorią umysłu kształtują się u dzieci w normie rozwojowej w piątym roku życia, natomiast u dzieci z zaburzeniami rozwojowymi, np. z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, niepełnosprawnością intelektualną, uszkodzeniem słuchu czy języka, pojawiają się ze znacznym opóźnieniem. Mimo że sam proces kształtowania się teorii umysłu u dzieci, także w grupach zróżnicowanych pod względem rozwoju poznawczego i społecznego, wieku czy kultury pochodzenia był i jest analizowany w wielu badaniach, to widoczne są braki dotyczące badań nad konsekwencjami posiadania lepiej rozwiniętej teorii umysłu. Dlatego w naszych badaniach zamierzamy podjąć się tego zadania, zwracając uwagę na te konsekwencje, które wydają się nam wyjątkowo istotne dla przyszłego funkcjonowania dziecka. Tego typu badań jest stosunkowo niewiele, mimo że badacze zgadzają się z tym, że teoria umysłu nie jest jedynie teoretycznym konstruktem, lecz ma praktyczne znaczenie dla codziennego funkcjonowania, a tym samym dla dobrostanu każdej osoby. W istniejących badaniach na ten temat widoczny jest brak analiz z udziałem dzieci z niepełnosprawnością.

Nasz pomysł powstał na bazie krytycznej refleksji nad istniejącymi wynikami badań, dotyczącymi konsekwencji posiadania lepiej rozwiniętej teorii umysłu. W naszym projekcie chcielibyśmy zwrócić uwagę na cztery główne sfery, które wydają nam się wyjątkowo istotne dla przyszłego funkcjonowania dziecka wśród rówieśników i w społeczeństwie. Planujemy sprawdzić, czy lepiej rozwinięta teoria umysłu u dziecka pozwala przewidywać: bardziej trafne rozumienie przez nie związków zachodzących w świecie społecznym, bardziej trafne rozumienie samego siebie, częstsze przejawy zachowań prospołecznych, oraz lepsze wyniki w nauce. Niektóre z tych zagadnień były już podejmowane, jednak z udziałem innych grup wiekowych, niż nasza. Ponadto, przedstawiane związki i wyjaśnienia wydają się nam niepełne lub niejasne. W badaniu chcemy uwzględnić dwie grupy dzieci z niepełnosprawnością, o których z innych badań wiemy, że mają trudności z rozwojem teorii umysłu: dzieci z lekką niepełnosprawnością intelektualną oraz dzieci z uszkodzonym słuchem sprawdzając, czy w tych grupach zakładane przez nas związki mają taki sam charakter jak te, które przewidujemy w grupie dzieci pełnosprawnych.

Badania planowane są jako kontynuacja podłużnych badań, które są obecnie finansowane przez NCN, w których sprawdzamy jak u dzieci pełnosprawnych, z lekką niepełnosprawnością intelektualną oraz z uszkodzeniem słuchu z różnych form kształcenia rozwija się teoria umysłu. W realizowanym obecnie badaniu przeprowadzamy trzy pomiary, co 9-10 miesięcy, umiejętności związanych z teorią umysłu i czynnikami mogącymi oddziaływać na jej rozwój. W kolejnym badaniu, z udziałem tej samej grupy uczestników, chcemy przeprowadzić dwa dodatkowe pomiary, utrzymując dotychczasową ich częstotliwość, sprawdzając konsekwencje posiadania lepiej rozwiniętej teorii umysłu. Badania są przeprowadzane w grupie dzieci starszych, niż te uczestniczące w innych badaniach: dzieci w okresie średniego dzieciństwa, które przechodzą z edukacji wczesnoszkolnej do nauczania przedmiotowego, w czasie, kiedy zmieniają się wymagania i oczekiwania wobec nich.

Wyniki projektu mogą stać się ważną przesłanką na rzecz roli wspierania rozwoju teorii umysłu u dzieci, zwłaszcza u tych, u których samoistnie rozwija się ona wolniej niż u rówieśników.